

Василь Ухач,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та
конституціоналізму
Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2106-5335>

МІЛІЦІЯ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Метою статті є дослідження процесу формування, організаційної розбудови, місця та ролі міліції в системі органів захисту правопорядку Західноукраїнської Народної Республіки у період з листопада 1918 р. по червень 1919 р. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, науковості, об'єктивності, системності. Застосовані методи аналізу та синтезу, узагальнення дозволили дослідити процеси формування, регіональних особливостей діяльності, значення міліції як структурної складової в системі органів охорони суспільного порядку ЗУНР. Історико-порівняльний метод сприяв здійсненню порівняльного аналізу формування міліції ЗУНР з законодавчим регулюванням діяльності міліції «першої» УНР, процесами формування правоохоронних структур Австро-Угорщини. **Наукова новизна.** На основі опублікованих джерел, новітніх історіографічних досліджень проаналізовано процеси становлення, діяльності, ролі міліції в системі правоохоронних органів ЗУНР в період з листопада 1918 р. по червень 1919 р. **Результати дослідження** свідчать, по-перше, процес становлення та розбудови правоохоронних органів носив продуманий, системний характер і проходив паралельно із процесами розбудови системи органів державної влади, судової реформи ЗУНР; по-друге, аналіз документів дозволяє стверджувати про відсутність законодавчого унормування діяльності міліції, у порівнянні з державною жандармерією, що вплинуло на процеси її формування, організаційної розбудови та системної ефективної діяльності; по-третє, попри поліфонію підходів щодо назви, регіональної специфіки формування, міліцію слід розглядати як громадський орган, яка поряд із жандармерією, була покликана забезпечувати охорону громадського порядку.

Ключові слова: Західноукраїнська Народна Республіка, Державний Секретаріат, правоохоронні органи, міліція, державна жандармерія.

Бібл.: 20

Ukhach V.

Police in the System of Law Enforcement Agencies of the Western Ukrainian People's Republic

The purpose of this article is to analyze the process of formation, organizational development, place, and role of the police within the system of law enforcement agencies of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR) during the period from November 1918 to June 1919. **The research methodology** is based on the principles of historicism, scientificness, objectivity, and systemic analysis. The methods of analysis, synthesis, and generalization applied in the study made it possible to investigate the processes of formation, the regional specificities of activity, and the significance of the police as a structural component within the system of social order protection of the WUPR. The historical-comparative method facilitated a comparative analysis of the establishment of the WUPR police with the legislative regulation of police activity in the "first" Ukrainian People's Republic, as well as with the processes of law enforcement development in Austria-Hungary. **Scientific novelty.** Based on published sources and recent historiographic research, the article examines the processes of the establishment, functioning, and role of the police in the system of law enforcement bodies of the WUPR in the period from November 1918 to June 1919. **Research findings** indicate, firstly, that the process of establishing and developing law enforcement bodies was deliberate, systematic, and carried out in parallel with the development of the state administration system and judicial reform of the WUPR. Secondly, document analysis shows the absence of legislative regulation of police activity, in contrast to the state gendarmerie, which significantly influenced the processes of its formation, organizational development, and systemic effectiveness. Thirdly, despite the diversity of approaches regarding its designation and the regional specificities of its formation, the police should be regarded as a public body which, alongside the gendarmerie, was entrusted with ensuring the protection of public order.

Keywords: Western Ukrainian People's Republic, State Secretariat, law enforcement agencies, police, state gendarmerie.

© Василь Ухач, 2025

Постановка проблеми. Національне відродження українства у 20-х роках ХХ ст. зумовлене, насамперед крахом Російської та Австро-Угорської імперій, відкривало перспективи відродження Української держави. Пройдений шлях українськими державними інституціями «першої» та «другої» Української Народної Республіки (далі – УНР), Української держави Павла Скоропадського, Західноукраїнської Народної Республіки (далі – ЗУНР) вирізнявся суттєвими особливостями протікання процесів розбудови національної держави на кожному з періодів і є цінним історико-правовим досвідом при плануванні програми стратегії розбудови України в умовах безкомпромісної боротьби з одвічним ворогом – московією/росією.

Листопадові події 1918 року започаткували для українців західних земель України національно-демократичні процеси постання та розбудови власної держави. Об'єктивне висвітлення тих чи інших аспектів у програмі розбудови Західноукраїнської Народної Республіки (з 22 січня 1919 р. – ЗО УНР) передбачає врахування етапів (у контексті нашого дослідження предметом наукового аналізу стануть події періоду листопада 1918 р. – червня 1919 р. – В. У.), кожному з яких будуть притаманні специфічні риси, методи та засоби протікання державотворчих процесів. Процеси державотворення ЗУНР мали продуманий, послідовний, законодавчо унормований характер на кожному з цих етапів, а їх практичне втілення у тодішніх умовах мало свої характерні риси [1, с. 241].

Аналіз документальних джерел дає підстави резюмувати, що попри безперервне ведення воєнних дій державним інституціям ЗУНР у цілому вдалося започаткувати і розбудувати достатньо ефективні правоохоронні органи, структурним сегментом у системі яких була і міліція, яка, безперечно, із ключовим органом – державною жандармерією, мала забезпечувати «[...] дієвий механізм протидії злочинності та охорони громадського порядку в складних умовах тогочасних державотворчих процесів» [2, с. 207].

Таким чином, попри умови воєнного стану, державним інституціям України важливо продовжити напрацювання подальших шляхів удосконалення системи органів правопорядку, що безумовно актуалізовує потребу врахування історичного досвіду формування, генези, значення діяльності, зокрема, міліції Західноукраїнської Народної Республіки, як структурної складової в системі органів охорони суспільного порядку Республіки галичан, з метою формування стійких державно-правових тенденцій в умовах сьогодення, врахування історико-правового досвіду та уроків минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування, діяльності органів правопорядку ЗУНР/ЗО УНР присвячували свої дослідження такі науковці як В. Великочий, О. Вівчаренко, П. Гай-Нижник, А. Грубінко, Ю. Даниленко, М. Дзіковський, М. Мацькевич, В. Ортинський, В. Прус, О. Павлишин, Л. Луцький, В. Сідак, Б. Тищик, І. Терлюк, Д. Футулійчук, О. Шкуратенко та ін. [3]. Водночас, попри достатньо представницьку сучасну історіографію, проблемі формування та діяльності міліції у системі органів охорони суспільного порядку ЗУНР, не приділено жодної окремої публікації, а тому практично у всіх дослідженнях міліції відведено фрагментарну увагу, а її діяльність здебільшого аналізується у контексті функціонування інституту державної жандармерії.

Суттєвою перевагою для дослідників є уведення в науковий обіг збірників документів і матеріалів з історії ЗУНР у 1918-1923, де, зокрема, наявні джерела з становлення та розбудови органів правопорядку [4], бібліографічних покажчиків [5], матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій з історії державо- та правотворення ЗУНР [6].

Вагома джерелознавча робота проведена івано-франківським дослідником В. Великочием, де вперше в історіографії цілісно представлено комплекс джерел до вивчення державо- та правотворчих процесів у ЗУНР. В. Великочием подано класифікацію джерел, здійснено верифікацію уже знаних науковій спільноті документів та уведено в науковий обіг нові джерела, з-поміж яких цінні документи, які висвітлюють процес формування міліції як складової ланки у системі органів правопорядку ЗУНР [1]. До ґрунтовних досліджень слід віднести монографічну працю В. Сідака, базовану на документах численних архівів, де попри концентрацію автором уваги на діяльності національних спецслужб у період 1917-1921 рр., приділена увага й органам охорони суспільного порядку [7].

Зусиллями науковців Західноукраїнського національного університету у 2021 році вийшов у світ підручник з історії правоохоронних органів України з найдавніших часів до сьогодення, де заявленій науковій темі приділена певна увага [8].

У цілому визначальними рисами сучасної історіографії є акцентування уваги науковцями на інституті державної жандармерії, фрагментарність та компілятивний характер у висвітленні діяльності міліції, поліфонія підходів у термінологічному її визначенні, кількісному складі, що обумовлює потребу як верифікації окремих підходів так і подальших системних джерелознавчих досліджень.

Мета статті. Дослідити процес формування, організаційної розбудови, місця та ролі міліції в системі органів захисту правопорядку Західноукраїнської Народної Республіки у період з листопада 1918 р. по червень 1919 р. Окреслена мета дозволила сформулювати наступні дослідницькі **завдання**: дослідити особливості процесу формування міліції в регіональному розрізі у контексті формування органів місцевої влади ЗУНР; розкрити взаємодію з державною жандармерією; проаналізувати підходи до назви, кількісного складу міліції, ролі в системі органів охорони суспільного порядку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення органів охорони суспільного порядку молодій Республіці започаткував Листопадовий зрив 1918 р., що зумовив необхідність не тільки оперативного налагодження державного життя як в центрі, так і на місцях, у вкрай складних умовах ведення польсько-української війни, труднощів політичного, соціально-економічного життя, але й потребу термінової розбудови органів охорони внутрішньої та зовнішньої безпеки держави.

Українське політичне керівництво наказувало місцевим політичним провідникам негайно перебрати у свої руки всі державні установи, зокрема й жандармерію. У своїх перших відозвах Українська Національна Рада (далі – УНРада) закликала місцевих політичних провідників негайно очолити процес розбудови державного життя та забезпечити громадську безпеку та спокій [9, с. 4]. Очільники УНРади підпорядковували собі «всіх жовнірів української народності», які мали терміново стати на захист Республіки [10, с. 99; 9, с. 183]. Правоохоронні структури паралельно формувалися із становленням системи цивільного та військового судочинства в ЗУНР [1, с. 199]. Підтвердженням цьому є звіти представників регіональної влади, які свідчать про самоврядну активність місцевих громад в забезпеченні правопорядку. Ось як сотник І. Козак описував ці процеси: «Під час перевороту 1 листопада 1918 р. розоружено всі станиці жандармерії. Видячи однак необхідність сторожі безпеки, *утворено в кожній місцевості т. зв. міліцію, зложену з добровольців* (тут і надалі курсив наш – В. У.) [...]. В місцевостях, де перед переворотом були приділені жандарми-українці, перебрали вони *організацію міліції* [...]. Однак їх у Східній Галичині було ще замало. Тому *міліція здебільшого рекрутувалась з людей, які не мали до сеї переважної служби ніякої кваліфікації*. Се спонукало повітові центри негайно взятися за організацію правильної сторожі безпеки. В кількох повітах завдання се перебрали добровільно старшини-чужинці (головно німці), бувші австрійські відділові команданти. Се були однак виїмкові випадки, так, що до прибуття старшин-українців припала організаційна праця передусім старшим старшинам жандармерії української народності, які служили у Східній Галичині [...] або втіли були вже в перших днях вернути домів з чужини» [11, с. 184–185].

Процес становлення та розбудови органів охорони суспільного порядку міститься в документах, де йдеться про хід процесу становлення влади Української держави в західних землях у листопаді 1918 р. Так, у повідомленні Радехівської військової команди УНРаді про ситуацію в повіті від 16 листопада 1918 р. зазначалося: «Загально повітової жандармерії як також і *міліції* ще не визначено [...]. Жандармерію для повіту організовує на разі повітовий комендант. Она складається з бувших жандармів Українського нашого повіту і жовнірів, котрі мають вишкіл жандармський; наразі їх число доходить до 25 осіб» [1, с. 201–202]. Аналіз документів дозволяє говорити, що процес формування міліції розглядався як *складова органів охорони суспільного порядку і відбувався паралельно із розбудовою інституту державної жандармерії*. Так, представник УНРади О. Максим'юк аналізуючи події у Бірському повіті від 8 листопада 1918 р. зазначав, що «*жандармерія переводить організацію міліції в повіті*» [1, с. 202]. Військовий комендант в Стоянові Радехівського повіту Ю. Жмур звітував УНРаді, що «[...] *початково в цьому містечку була організована місцева міліція, яка переняла [...] весь матеріал від місцевих команд бувшої австрійської армії, розоружила їх і відослала чужинців через Сокаль до домів, відтак приступила до організації місцевих осередків жандармерії*» [1, с. 202].

Слід наголосити на відсутності, у порівнянні із державною жандармерією, нормативно-правового акту (-тів), прийнятого вищими органами влади та управління ЗУНР, яким би регулювався правовий статус міліції. Для порівняння, за часів Української Центральної Ради процес формування структур міліції був унормований, попри те, що здебільшого використовувалися зі змінами і доповненнями нормативні акти Тимчасового уряду (Постанова «Про заснування міліції» (14 березня 1917 р.), циркуляри МВС Тимчасового уряду щодо комплектування органів міліції («Про прийняття колишніх чинів на службу в міліцію» від 15 березня 1917 р. та «Про осіб, які можуть увійти до складу міліції» від 22 березня 1917 р.) [8, с. 152]. За твердженням В. Великочия такого документа в архівах не віднайдено. Інформаційні повідомлення місцевих керівників про встановлення влади УНРади в повітах краю у листопаді 1918 р. вказують на те, що «формування органів міліції на місцях відбувалося під керівництвом адміністративних органів та регулювалось ними» [1, с. 202–203].

Відсутність законодавчого унормування діяльності міліції, спричинило поліфонію різноманітних назв цієї правоохоронної структури у системі органів захисту суспільного порядку ЗУНР/ЗО УНР. На думку дослідника В. Великочия у більшості документів вказана назва міліція з чіткою вказівкою на її статус: повітова, міська, сільська, господарська тощо [1, с. 203]. Так, у одному з документів про хід листопадових 1918 р. подій у Городоцькому повіті йдеться: «В кождім селі зорганізована *господарська міліція*» [12, с. 224–225]. У звіті Зборівського повітового комісара Наливайка УНРаді від 9 листопада 1918 р. про становище в місті Поморяни йшлося: «*Організація міліції поділяється на повітову, міську і сільську*» [13, с. 210]. Повітовий комісар Підгаєччини Осип Танчаковський у звіті від 9 листопада 1918 р. УНРаді резюмує, що у цій місцевості міліція формувалася під безпосереднім керівництвом громадських комісарів як «озброєні нічні вартти» [1, с. 203]. Очевидно, що у розбудові міліції відчутним був вплив досвіду функціонування поліції періоду Австро-Угорської імперії, де австрійська влада не обмежувалася одним вектором діяльності поліції, а застосовувала принцип *спеціалізації в побудові системи її органів*. Це знайшло свій прояв в утворенні та функціонуванні на теренах Галичини спеціалізованих підрозділів поліції, зокрема шляхової, військової, польової, санітарної, торгової поліція та ін. Позитивом у застосуванні такого підходу було забезпечення, на достатньо високому рівні, правопорядку та стану законності в західних землях України. Негативні наслідки виражались, насамперед, «[...] у діяльності політичної поліції, що перешкоджала реалізації демократичних принципів, задекларованих в австрійському законодавстві» [8, с. 135]. Науковець М. Луцький оперує терміном «народна міліція», вказуючи на її становлення в окремих регіонах як органу самооборони [14, с. 406]. П. Гай-Нижник та І. Фурман те ж вказують на формування владними інституціями ЗУНР «народної міліції», що обиралася на зборах та вічах [15, с. 50]. А. Грубінко вказує на формування в повітах «народної міліції», що формувалася одночасно із структурами державної жандармерії, а у таких містах, як Львів, Гусятин, Щирець, Чортків, Станіславів, Тернопіль функціонували осередки єврейської міліції [16, с. 185]. Авторитетний дослідник українських спецслужб періоду українських визвольних змагань 1917–1921 рр. В. Сідак пише про формування у листопадові дні 1918 р. добровольчих структур «державної міліції», до якої залучали людей без належної кваліфікації, багато з яких прагнули таким чином уникнути призову у військові частини УГА, і саме ці фактори стали ключовими у неспроможності цієї ланки органів правопорядку молодой Республіки професійно виконувати поставлені перед нею завдання [7, с. 203–204]. Регіональну специфіку та готовність місцевої української еліти взяти активну участь у процесах становлення структур охорони правопорядку свідчить досвід формування «народної міліції», ініційований громадами Сокальського повіту, де за розбудову її організаційної сітки взялися українські січові організації [17, с. 113].

Підрозділи міліції, як допоміжні структури, перебували у підпорядкуванні державній жандармерії, а цивільним інституціям та військовим структурам заборонялося втручатися у їх діяльність [14, с. 403].

На окрему увагу заслуговує і питання кількісного складу міліції у системі органів охорони суспільного порядку ЗУНР/ЗО УНР. Наголосимо, що в об'єктивному розкритті цього питання, як, до речі, і кількісного складу державної жандармерії, необхідна подальша джерелознавча праця та верифікація існуючих даних. У цілому ряді наукових публікацій поліфонії підходів у цьому питанні не спостерігається, а скоріше компілятивний підхід, посилання на праці авторитетних з проблематики державо- та правотворення ЗУНР дослідників. Так В. Сідак оперує цифрою «3000 міліціонерів» станом на липень 1919 р. [7, с. 203–204] На таку ж кількість «біля 3 тисяч «народних міліціонерів» вказують М. Луцький [14, с. 406], Б. Тищик, О. Вівчаренко [18, с. 203], М. Литвин, К. Науменко [17, с. 281], О. Павлишин [19, с. 128–129]. Водночас, як слушно зауважує В. Великочий, документального підтвердження таким цифрам у джерелах з історії ЗУНР не виявлено [1, с. 203–204]. Власне поділяємо підходи івано-франківського дослідника, який, на основі аналізу архівних джерел, здійснив спробу підрахунку кількісного складу міліції. У своїх розрахунках В. Великочий посилається на першолистопадове повідомлення 1918 р. Радеківської військової повітової команди УНРаді про ситуацію в краї «в містах Радеків, Холоїв, Стоянів зі вигляду на велику кількість військового майна *сила міліції виносить від 186-75-60, разом 321 чол.* В прочих місцевостях міліція виносить від 5-10 чол, а сільській місцевостях, зі вигляду на відносини тамошні (більше число поляків або непевні люди) до 25 чол. *Загальне число міліції в повіті, як слідує з цього повідомлення, вже в листопаді 1918 р. складало 960 осіб*», стверджує, що якщо врахувати, що число повітів впродовж першого періоду існування ЗУНР (листопад 1918 – липень 1919 рр.) складало 48 (включно з окупованими польськими військами), то цифра 3 тис. міліціонерів в ЗУНР/ЗО УНР є малоймовірною, а тому потребує подальшої джерельної перевірки» [1, с. 203–204].

Невиправдано мало уваги в сучасній історіографії ЗУНР/ЗО УНР приділено питанню бунту сотні дрогобицької міліції, сформованої з міщан проти української повітової влади в Дрогобичі 14 квітня 1919 р. Передумовами виступу стало невизнання призначених військових чинів і обрання власних, рукоприкладство та вбивство одного із стрільців, рішення коменданта м. Дрогобич майора І. Грабовецького направити міліцейську сотню на фронт. Попри тимчасове взяття під контроль міліцейською сотнею військового та цивільного керівництва Дрогобицького повіту, міліцейської станиці та залізничної станції, виступ не був масштабований і силами прибулого з фронту Гуцульського Куреня Галицької Армії та бронепоезду групи «Рудки» був припинений, а його активні учасники понесли покарання. Цей виступ засвідчив важке становище, наростаючу втому та невдоволення населення, складну соціально-економічну ситуацію, процвітаючу корупцію [20, с. 124].

Таким чином, проведене дослідження процесу формування та діяльності міліції як структурної ланки в системі органів правопорядку ЗУНР у період з листопада 1918 р. до червня 1919 р., дозволяє сформулювати наступні висновки.

Державним інституціям ЗУНР вдалося в цілому у стислі терміни (і в цьому немаловажну роль відіграло перебування західних земель України у рамках державно – правового поля конституційної Австро-Угорської монархії, що безумовно з суттєвими обмеженнями, але давало можливості для розвою національно-культурного та політичного життя, формування національної свідомості українського населення краю) створити доволі дієву систему правоохоронних органів, законодавчу базу яких складало старе законодавство Австро-Угорщини, що не суперечило новому устрою та правотворчість ЗУНР.

Міліція, яка у системі органів захисту суспільного порядку ЗУНР/ЗО УНР, поряд з державною жандармерією, розглядалася керівниками Республіки як сила спроможна у непрості революційні часи, допомогти у забезпеченні правопорядку, на жаль не отримала свого нормативно-правового забезпечення, що, на нашу думку, мало негативний вплив на її організаційну та практичну діяльність.

Попри розмаїття наукових підходів до понятійного визначення найбільш прийнятним, і це підтверджується документально, є назва міліція, яка все ж була *громадським органом*, який разом з державною жандармерією мав забезпечувати правопорядок у краю.

З переходом державних інституцій ЗУНР/ЗО УНР, частин Галицької Армії за р. Збруч, органи міліції, разом із підрозділи державної жандармерії, припинили виконувати функції охорони суспільного порядку в державі.

У перспективах подальших досліджень варто продовжити джерелознавчу роботу і не тільки в архівах України, що потенційно дозволило б віднайти документи можливого законодавчого регулювання діяльності міліції, верифікувати дані її кількісного складу.

Список використаних джерел

1. Великочий В. С. *Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР*. Івано-Франківськ: Плай, 2003. 278 с.
2. Ухач В. Інститут державної жандармерії в системі органів охорони суспільного порядку Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918 р. – червень 1919 рр.). *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. Вип. 2. С. 206-214. DOI:10.35774/app2025.02.206.
3. Мацькевич М. Правоохоронні органи в ЗУНР. *Право України*. 2011. Вип. 7. С. 224–228; Вівчаренко О. Правоохоронні органи Західноукраїнської Народної Республіки. Матер. міжнарод. наук. конф., присвяч. 75-річчю Західноукраїнської Народної Республіки. Львів, 2009. С. 31-33; Ухач В. 3. Правоохоронні органи Західноукраїнської Народної Республіки. *Вісімдесят перші економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: мат-ли Міжнар. мультидисциплінарної наук. інтернет-конф.* (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 19-20 грудня 2023 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО «Наукова спільнота», WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 2023. С. 142–145 та ін.
4. *Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Т. 2. Документи і матеріали у 5-ти томах*. Кер. роб. групи і відпов. ред. проф. О. Карпенко. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 728 с.
5. *ЗУНР: історія та сучасність (До 100-річчя з дня створення). Бібліографічний покажчик*. Івано-Франківськ. 2018. 52 с.
6. Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення): зб. мат-лів Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 1 листопада 2018 р.) / І. Й. Бойко (голова редколегії), А. В. Кольбенко (відп. секр.). Львів, 2018. Вип. 2. 280 с.

7. Сідак В. С. *Національні спецслужби у період Української революції 1917-1921 рр. (невідомі сторінки історії): монографія*. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1998. 320 с.
8. *Історія правоохоронних органів України : Підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач*. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 225 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42067> (дата звернення: 28.06.2025)
9. Гордієнко В. Листопадове сходження на Голгофу (історія УГА). *Літопис червоної калини. Історико-краєзнавчий часопис*. 1991. Число 2. С. 2–9.
10. *Хрестоматія з історії держави і права України. Том 2. Лютий 1917-1996 рр.: навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / за ред. акад. В. Д. Гончаренка*. Київ, 2002. 800 с.
11. Рубльов О. С., Реєнт О. П. *Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. Україна крізь віки*. Том 15. Київ, 2009. 319 с.
12. Мацькевич М. Правоохоронні органи в ЗУНР. *Право України*. 2011. Вип. 7. С. 224–228.
13. *Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали*. Т.1. Документи і матеріали у 5-ти томах. Кер. роб. групи і відпов. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 360 с.
14. Луцький М. І. Нормативно-правове регулювання органів державної жандармерії та народної міліції ЗУНР. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 71. С. 403–407.
15. Гай-Нижник П., Фурман І. Державна жандармерія ЗУНР-ЗО УНР: зародження та інституціалізація (1918-1919 рр.). *УІЖ*. 2021. № 3. С. 49-55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.049>.
16. Грубінко А. В. Особливості організації громадських правоохоронних органів ЗУНР. *Західно-українська народна республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення): зб. матеріалів всеукр. наук. конф. (м. Львів, 1 листоп. 2018 р.) / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Юрид. фак., Міжнар. асоц. істориків права*. Львів : [б. в.]. 2018. Вип. 2. С. 73–78.
17. Литвин М., Науменко К. *Історія ЗУНР*. НАН України, Ін-т українознавства. Львів: Олір, 1995. 361 с.
18. Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А. *Західноукраїнська Народна Республіка 1918-1923 рр.* Коломия: Світ, 1993.
19. Павлишин О. *Львівщина у добу Західно-Української Народної Республіки (1918-1919)*. Львів: Літопис, 2008. 224 с.
20. Павлишин О. Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. Вип. 18. С. 119–130.

References

1. Velykochyi, V. S. (2003). *Dzherela do vyvchennia derzhavnoho budivnytstva v ZUNR [Sources for the study of state-building in the Western Ukrainian People's Republic (WUPR)]*. Ivano-Frankivsk: Plai [in Ukrainian].
2. Ukhach, V. (2025). Instytut derzhavnoi zhandarmerii v systemi orhaniv okhorony suspilnoho poriadku Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky (lystopad 1918 r. – cherven 1919 rr.) [The Institution of the State Gendarmerie in the System of Public Order Protection Bodies of the Western Ukrainian People's Republic (November 1918 - June 1919)]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of law*, 2, 206-214. DOI:10.35774/app2025.02.206 [in Ukrainian].
3. Matskevych, M. (2011). Pravookhoronni orhany v ZUNR [Law enforcement agencies in the WUPR]. *Pravo Ukrainy – law of Ukraine*, 7, 224-228 [in Ukrainian]; Vivcharenko, O. (2009). Pravookhoronni orhany Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky [Law enforcement agencies of the Western Ukrainian People's Republic]. *Mater. mizhnarod. nauk. konf., prysviach. 75-richchiu Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky*. Lviv, 31-33 [in Ukrainian]; Ukhach, V. Z. (2023). Pravookhoronni orhany Zakhidnoukrainskoi Narodnoi Respubliky [Law enforcement agencies of the Western Ukrainian People's Republic]. *Visimdesiat pershi ekonomiko-pravovi dyskusii. Seriia: Sotsialni ta humanitarni nauky: mat-ly Mizhnar. multidystyplinarnoi nauk. internet-konf. (m. Lviv, Ukraina, m. Opole, Polshcha, 19-20 hrudnia 2023 r.) / redkol. : O. Patriak ta in. HO «Naukova spilnota», WSZLA w Opolu*. Lviv : FO-P Shpak V.B., 142-145 [in Ukrainian] ta in.
4. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918-1923. T. 2. Dokumenty i materialy u 5-ty tomakh [The Western Ukrainian People's Republic 1918-1923. Vol. 2. Documents and materials in five volumes]* (2001). Ker. rob. hrupy i vidpov. red. prof. O. Karpenko. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
5. *ZUNR: istoriia ta suchasnist (Do 100-richchia z dnia stvorennia). Bibliohrafichnyi pokazhchyk [The WUPR: History and Modernity (To the 100th Anniversary of Its Establishment). Bibliographic index]* (2018). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

6. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika ta yii mistse v istorii ukrainskoho derzhavotvorennia (do 100-richchia proholoshennia) [The Western Ukrainian People's Republic and Its Role in the History of Ukrainian Statehood (To the 100th Anniversary of the Proclamation)]: zb. mat-liv Vseukr. nauk. konf. (m. Lviv, 1 lystopada 2018 r.) (2018) / I. Y. Boiko (holova redkolehii), A. V. Kolbenko (vidp. sekr.).* Lviv, 2 [in Ukrainian].
7. Sidak, V. S. (1998). *Natsionalni spetssluzhby u period Ukrainskoi revoliutsii 1917-1921 rr. (nevidomi storinky istorii): monohrafiia [National Security Services During the Ukrainian Revolution of 1917-1921 (Unknown Pages of History): Monograph]*. Kyiv: Vydavnychiy dim «Alternatyvy» [in Ukrainian].
8. *Istoriia pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy : Pidruchnyk [History of Law Enforcement Agencies of Ukraine: Textbook] / S. V. Banakh, A. V. Hrubinko, V. V. Savenko, V. Z. Ukhach (2021).* Ternopil : ZUNU [in Ukrainian].
9. Hordiienko, V. (1991). Lystopadove skhodzhennia na Holhofu (istoriia UHA) [The November Ascent to Golgotha (History of the Ukrainian Galician Army – UGA)]. *Litopys chervonoï kalyny. Istoryko-kraieznavchyi chasopys - Chronicle of the Red Kalina. Historical and Local History Journal*, 2, 2-9 [in Ukrainian].
10. *Khrestomatiia z istorii derzhavy i prava Ukrainy. Tom 2. Liutyi 1917-1996 rr. [Reader on the History of State and Law of Ukraine. Vol. 2. February 1917-1996]: navch. posib. dlia yuryd. vyshchykh navch. zakladiv i fak.: U 2 t. / za red. akad. V. D. Honcharenka (2002).* Kyiv [in Ukrainian].
11. Rublov, O. S. & Reient, O. P. (2009). *Ukrainski vyzvolni zmahannia 1917-1921 rr. Ukraina kriz viky [Ukrainian Liberation Struggles, 1917-1921. Ukraine Through the Ages]*. Kyiv, 15 [in Ukrainian].
12. Matskevych, M. (2011). Pravookhoronni orhany v ZUNR [Law Enforcement Agencies in the WUPR]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 7, 224-228 [in Ukrainian].
13. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918-1923. T. I. Dokumenty i materialy u 5-ty tomakh [The Western Ukrainian People's Republic 1918-1923. Vol. 2. Documents and materials in five volumes]*. Ker. rob. hrupy i vidpov. red. prof. O. Karpenko (2001). Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
14. Lutsnyi, M. I. (2014). Normatyvno-pravove rehuliuвання orhaniv derzhavnoi zhandarmerii ta narodnoi militsii ZUNR [Regulatory and Legal Framework for the State Gendarmerie and the People's Militia of the WUPR]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of state and law*, 71, 403-407 [in Ukrainian].
15. Hai-Nyzhnyk, P., Furman, I. (2021). Derzhavna zhandarmeriia ZUNR - ZO UNR: zarodzhennia ta instytutsializatsiia (1918-1919 rr.) [The State Gendarmerie of the WUPR: Formation and Institutionalization (1918–1919)]. *UIZh - UHJ*, 3, 49-55 DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.03.049> [in Ukrainian].
16. Hrubinko, A. V. (2018). Osoblyvosti orhanizatsii hromadskykh pravookhoronnykh orhaniv ZUNR [Peculiarities of the Organization of Public Law Enforcement Bodies of the WUPR]. *Zakhidno-ukrainska narodna respublika ta yii mistse v istorii ukrainskoho derzhavotvorennia (do 100-richchia proholoshennia): zb. materialiv vseukr. nauk. konf. (m. Lviv, 1 lystop. 2018 r.) / Lviv. nats. un-t im. I. Franka. Yuryd. fak., Mizhnar. asots. istorykiv prava.* Lviv : [b. v.], 2, 73-78 [in Ukrainian].
17. Lytvyn, M. & Naumenko, K. (1995). *Istoriia ZUNR [History of the WUPR]*. NAN Ukrainy, In-t ukrainoznavstva. Lviv: Olir [in Ukrainian].
18. Tyshchuk, B. Y. & Vivcharenko, O. A. (1993). *Zakhidnoukrainska Narodna Respublika 1918 - 1923 rr. [The Western Ukrainian People's Republic, 1918 – 1923]*. Kolomyia: Svit [in Ukrainian].
19. Pavlyshyn, O. (2008). *Lvivshchyna u dobu Zakhidno-Ukrainskoi Narodnoi Respubliky (1918-1919) [Lviv Region During the Era of the Western Ukrainian People's Republic (1918 - 1919)]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
20. Pavlyshyn, O. (2009). Suspilno-politychna kryza v ZUNR u pershii polovyni 1919 r. [Socio-Political Crisis in the WUPR in the First Half of 1919]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 18, 119-130 [in Ukrainian].

Стаття надійшла 25.07.2025

Стаття прийнята до друку 10.09.2025